

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงกระบวนการประชาธิปไตย เรามักจะหมายถึงกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองที่สมาชิกทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การใช้สิทธิลงคะแนนเลือกผู้แทนราษฎรเพื่อเป็น 'ปากเสียง' ให้เรา ในสังคมประชาธิปไตย การใช้สิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลถือเป็นเรื่องปกติ ทั้งนี้รวมถึง การใช้สิทธิของกลุ่มคนด้วย การเรียกร้องสิทธิที่พึงมีหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของรัฐหรือนิติบุคคลใด ๆ จึงเป็นเรื่องที่ประชาชนสามารถทำได้ เช่น สมาชิกของชุมชนบ้านครัวไม่เห็นด้วยที่รัฐจะเวนคืนที่ดินบริเวณชุมชนบ้านครัวเพราะเป็นบริเวณที่จะสร้างทางด่วน ทั้ง ๆ ที่ชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนเก่าแก่และพวกเขาอยู่อาศัยที่นั่นมาหลายชั่วอายุคน หรือกรณีพวกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและชาวเมืองกาญจน์ที่ไม่เห็นด้วยและออกมาต่อต้านรัฐที่ตัดสินใจวางท่อก๊าซผ่านบริเวณป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในจังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากการวางท่อก๊าซจะต้องตัดไม้ใหญ่และมีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพของผืนป่าตะวันตก เราไม่สามารถยืนยันได้ว่าการนำก๊าซธรรมชาติมาจากพม่าจะคุ้มค่าพอที่จะแลกกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการทำโครงการนี้เป็นต้น บางกรณีอาจเป็นการเรียกร้องให้รัฐเข้าไปแก้ปัญหาที่รัฐนิ่งดูดายมานาน

ดูเหมือนว่า สังคมจะเคยชินที่จะใช้กระบวนการประชาธิปไตยเฉพาะทางการเมืองเท่านั้น และคงดูประหลาดไม่น้อย ถ้าจะมีใครสักคนใช้กระบวนการประชาธิปไตยกับวิธีการแสวงหาความรู้ เราแทบจะหรือไม่เคยเห็นใครออกมาเรียกร้องให้สังคมใช้กระบวนการประชาธิปไตย เพื่อตัดสินใจว่าสังคมควรจะมีวิธีการแสวงหาความรู้อย่างไรหรือแบบไหน หรือว่ากระบวนการประชาธิปไตยไม่รวมเรื่องนี้เข้าไว้ด้วย มีข้อยกเว้นสำหรับวิธีการแสวงหาความรู้หรือ หากมีใครสักคนหรือคนสักกลุ่มออกมาเรียกร้องให้รัฐหรือสังคมลงคะแนนเสียงเลือกวิธีการแสวงหาความรู้ของสังคมนั้น เขามีสิทธิหรือไม่

มีนักปรัชญาวิทยาศาสตร์คนหนึ่งที่ได้เสนอข้อถกเถียงเกี่ยวกับฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคมตะวันตกไว้อย่างน่ารับฟัง เขาคือ พอล เค ฟายอาเบนด์ (Paul K. Feyerabend ; 1924-94) เขาเป็นผู้ที่เสนอว่า วิธีการแสวงหาความรู้ก็ต้องผ่านกระบวนการประชาธิปไตยเช่นกัน โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์

เนื่องจาก สังคมตะวันตกทุกวันนี้ยอมรับวิทยาศาสตร์โดยไม่ตรวจสอบ มีหน้าซ้ำ วิทยาศาสตร์กลายเป็น
ข้อยกเว้นของประชาติไทยไปเสียแล้ว

ฟายอาเบนด์เห็นว่า ในสังคมประชาติไทยที่ยอมให้ทุกคนมีวิถีชีวิตในแบบที่เขาเลือกทราบ
เท่าที่การกระทำของเขาไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นนั้น ทำไมคนที่เชื่อว่าโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล
และมีดวงอาทิตย์เป็นบริวาร สังคมกลับมองว่าเขาเป็นคนผิดปกติ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ในเมื่อทุกเช้าเขา
หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เขาก็เห็นว่าพระอาทิตย์มันขึ้นมา และทุกเย็นมันก็ตกในทิศที่ตรงข้าม ทำไม
คนที่เชื่อตรงข้ามกับกฎหรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นคนไม่ปกติ ทั้ง ๆ ที่เขาก็มีสิทธิที่จะเชื่ออย่าง
นั้นได้ และวิทยาศาสตร์ก็เป็นแค่เพียงคตินิยมหรือแบบแผนหนึ่งเท่านั้น วิทยาศาสตร์ไม่ได้มีฐานะเหนือ
กว่าคตินิยมอื่นจนกระทั่งไม่ต้องมีการตรวจสอบจากสังคม

การเชื่อมโยงกระบวนการประชาติไทยเข้ากับวิธีการแสวงหาความรู้ของฟายอาเบนด์สร้าง
ความฮือฮาอยู่ไม่น้อย และไม่ว่าข้อถกเถียงของฟายอาเบนด์จะยอมรับได้หรือไม่ การรับฟังสิ่งที่ฟายอาเบนด์
ได้กล่าวถึงนั้นได้ให้แง่คิดแก่สังคมไทยไม่มากนักน้อย ทั้งนี้ไม่ใช่แค่เรื่องฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคม
เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความเชื่ออื่น ๆ ที่มีอยู่คาคัดต้นในสังคมไทย เช่น การทรงเจ้าเข้าผี การบูชาเสด็จพ่อ
ร.5 การบูชาพระสุพรรณกัลยา เป็นต้น ลอยด์ได้กล่าวถึงฟายอาเบนด์ไว้ว่า เขาเป็นนักปรัชญาคนหนึ่ง
ที่เต็มไปด้วยสีสันที่สุด(colorful) ชอบปลุกเร้าที่สุด(provocative) ชวนทะเลาะที่สุด(combatative) คงแก่
เรียนที่สุด(erudite) และเป็นนักปรัชญาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์(original)แห่งยุคสมัย(Lloyd,
1996: 247)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาญาณวิทยาของฟายอาเบนด์
2. ศึกษาและประเมินข้อถกเถียงของฟายอาเบนด์เกี่ยวกับฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคม

ขอบเขตของงานวิจัย

เนื่องจากผลงานของฟายอาเบนด์มีมากมายและได้รับการตีพิมพ์ไว้หลายภาษา บ้างก็เกี่ยวข้องกับ
กับปรัชญาวิทยาศาสตร์ บ้างก็เป็นบทความเกี่ยวกับการละครซึ่งเป็นสาขาวิชาที่เขาได้ศึกษามาก่อนที่จะ
ได้ศึกษาปรัชญาอย่างจริงจัง แต่สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ ผู้เขียนจะเลือกมาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น
และไม่รวมถึงบทความที่เป็นภาษาอื่นนอกจากภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม ผลงานส่วนใหญ่ของ

ฟายอาเบนต์ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำไปซ้ำมา บ้างเป็นการนำผลงานในช่วงต้น ๆ มาเขียนใหม่ บ้างเป็นการสรุปรวบยอด เช่น

“Problems of Empiricism” ได้รวบรวมประเด็นปัญหาสำคัญของประจักษ์นิยมจาก “Explanation, Reduction, and Empiricism”, “Problems of Microphysics”, “A Note on Linguistic Philosophy and the Mind-Body Problem”, “An Attempt at a Realistic Interpretation of Experience”, และ “Complementarity” กระนั้น ในแต่ละบทความก็มีรายละเอียดต่างกันไป (Feyerabend, 1965: 153)

“How to be a Good Empiricist - A plea for tolerance in Matters Epistemological” เป็นบทสรุปรวบยอดจาก “Explanation, Reduction, and Empiricism”, “Problems of Microphysics”, “Problems of Empiricism” และ “Linguistic Philosophy and the Mind - Body Problem”(Feyerabend, 1989: 106)

Science in a Free Society ฟายอาเบนต์ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรก เขาได้สรุปข้อถกเถียงที่ได้กล่าวถึงมาบ้างแล้วใน *Against Method* ส่วนที่สอง เป็นข้อถกเถียงที่กล่าวถึงฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคมที่เป็นรูปธรรมมากกว่างานเขียนชิ้นใด ๆ และส่วนที่สาม เป็นปฏิกิริยาที่เขาโต้ผู้ที่ได้แสดงทัศนะต่อผลงานของเขา

Farewell to Reason, Realism, Rationalism and Scientific Method: Philosophical Papers Vol.1 และ *Problems of empiricism: Philosophical Papers Vol.2* ต่างเป็นหนังสือที่รวบรวมบทความที่เคยตีพิมพ์ในวารสารต่าง ๆ กัน ทำให้สไตล์การเขียนต่างกันไปตามแต่โอกาส บ้างก็เป็นบทความเชิงวิชาการมาก บ้างก็เกิดจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ บ้างก็เป็นบทความตอบโต้ข้อถกเถียงของคนอื่น

แม้กระทั่ง *Against Method* ที่ใครก็ตาม เมื่อกล่าวถึงฟายอาเบนต์จะต้องกล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ด้วยเสมอ แต่เขาเองได้กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ไว้ว่า *Against Method* ไม่ใช่หนังสือเล่มหนึ่งหรือหากแต่เป็นการปะติดปะต่อบทความเดิม ๆ เพราะมันประกอบไปด้วยข้อถกเถียงที่เคยตีพิมพ์แล้ว และเกือบจะทั้งหมดยังคงใช้ข้อความเดิม ๆ เหมือนครั้งที่เคยตีพิมพ์เมื่อสิบ สิบห้า หรือยี่สิบปีก่อน (Feyerabend, 1995: 139-40)

ดังนั้น การอ้างอิงเอกสารในงานวิจัยเล่มนี้จึงมีเอกสารบางชุดที่ไม่ได้อ้างถึง ด้วยเหตุที่เป็นเอกสารที่มีเนื้อหาซ้ำกัน ส่วนเอกสารที่ใช้เป็นหลักในการเขียนงานวิจัยนี้ได้แก่ *Against Method* และ *Science in a Free Society* ส่วนเอกสารอื่น ๆ เป็นตัวประกอบ ส่วนในรายการอ้างอิงที่อยู่ท้ายเล่ม

ผู้เขียนได้รวบรวมไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาทัศนะของฟายอาเบนต์เพิ่มเติมในรายละเอียดอื่น ๆ ต่อไป

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

เริ่มจากการสำรวจเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา โดยแบ่งเอกสารทั้งหมดออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. เอกสารปฐมภูมิ(primary sources) ได้แก่ งานเขียนที่ฟายอาเบนต์เป็นผู้เขียนเอง
2. เอกสารทุติยภูมิ(secondary sources) ได้แก่ งานเขียนที่ผู้อื่นเขียนถึงงานเขียนของฟายอาเบนต์ทั้งที่สนับสนุนและคัดค้าน

หลังจากได้เอกสารดังกล่าวแล้ว ทำการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจแล้วจึงเริ่มเขียนงานวิจัยนี้ขึ้น

ในบทที่ 2 ทำความเข้าใจทัศนะของฟายอาเบนต์เกี่ยวกับฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคม โดยแสดงให้เห็นว่าเราจะเข้าใจทัศนะของเขาในเรื่องนี้ได้ดีเมื่อเราทำความเข้าใจญาณวิทยาของเขาและทัศนะทางสังคมที่เขารับมาจาก Mill ใน *On Liberty* ด้วย

ในบทที่ 3 เป็นข้อวิพากษ์ที่มีต่อทัศนะของฟายอาเบนต์เกี่ยวกับฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคม

ในบทที่ 4 สรุป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจแนวคิดของฟายอาเบนต์ได้ดียิ่งขึ้น
2. ให้ข้อคิดเกี่ยวกับฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคม